

”Vi är inte part i poststrejken. Vi ska inte behöva lida för det här.”

Om politisering och avpolitisering av strejker

Det är nästan jul när detta skrivs och många har dragit en lättnadens suck: poststrejken är över. Strejken pågick flera veckor, regeringsföreträdarna agerade fumligt och det hela följdes av en absurd regeringskris. I det här skedet, när statsministern har avgått och en ny har valts, handlar diskussionen inte längre om det som föranledde poststrejken: paketsorterarnas löner skulle, genom upprättandet av ett dotterbolag och genom tvångsflytt till ett annat kollektivavtal, sänkas. Genom strejken avstyrades detta. Att diskussionen om de frågor som gav upphov till strejken snabbt gick upp i rök är naturligtvis bekvämt för flera av riksdagens partier, som aldrig varit särskilt pigga på att i offentligheten ta ställning till huruvida så kallad avtalsshopping är acceptabel.

I skrivande stund har nästa stora strejk, som är knuten till exportindustrins förhandlingar, redan inletts. Enligt mediernas rapportering strejkar 100 000 anställda. Man sitter redan och kalkylerar vad detta kommer att kosta. Men hittills har denna strejk inte fått en så stor uppmärksamhet i offentligheten som poststrejken fick.

Under höstens lopp har vi mötts av de vanliga rubrikerna. För att begränsa mig till *Hufvudstadsbladet*: ”Arbetsgivarna: Industristrejken kostar samhället hundratals miljoner euro” (5.12), ”Näringslivet: Strejker skadar Finlands rykte som pålitlig partner” (25.11), ”Finnair erbjuder ombokning efter strejkhottet – ’Kan få stora följder på Helsingfors-Vanda’” (22.11), ”Direktör på Viking Line är orolig: Finlands konkurrenskraft lider av det här” (22.11), ”Poststrejken katastrof för den som vill ta sig sjövägen till Åland” (15.11), ”Idag inleds poststrejken – Kan pågå i fyra veckor” (11.11). Inte

minst: ”Poststrejken börjar – så här påverkar strejken dig” (7.11). Jämför: ”Vintersolståndet är här – så påverkar det dig”, ”Så här påverkar påsktrafiken dig”.

Min *mutu*¹ är att poststrejken verkar ha haft ett visst stöd hos en stor del av befolkningen. Däremot kritiserades den – föga överraskande – av näringslivet, som använde sig av det beprövade artilleriet: en strejk som omfattar solidaritetsstrejker drabbar både vanliga människor och affärsintressen. Många medier lät sig villigt fungera som näringslivets språkrör. *Hufvudstadsbladet* lyfte fram Viking Lines ilska över att trafiken till Åland skulle upphöra då Sjömansunionen stödstrejkade. ”Vi är inte part i poststrejken i Finland. Vi ska inte behöva lida för det här.” Så säger rederiets informationsdirektör i ett uttalande (15.11) om Sjömansunionens beslut att solidaritetsstrejka med postfacket PAU. Som så ofta avslöjades en bristande förståelse för vilken roll en strejk, och en solidaritetsstrejk i synnerhet, har.

Blottläggande av arbetsförhållanden

Det finns flera sätt att reagera på en strejk. Viking Lines informationschef uttrycker ett: en strejk är en olägenhet som innebär ekonomiska förluster och drabbar oskyldiga. Om man vill sälla sig till det här perspektivet kunde detta sägas om alla strejker och alla som påverkas av dem: jag är oskyldig, varför ska jag lida? De som fick vänta på något viktigt brev i november kunde säga: jag är inte en part i poststrejken, varför ska strejken gå ut över min vardag?

Ett annat sätt att se på strejk, också solidaritets-

1 Från finska *musta tuntuu*, ungefär ”magkänsla”

Frågan om paketsorterarnas löneavtal fällde en regering. Foto: posti.fi

sådana: utan strejker skulle vi leva i ett auktoritärt och orättvist samhälle styrt av makt och pengar. En strejk drabbar, på olika sätt, men det är inte som när det uppstår trafikchaos inför midsommaren och köerna segar sig fram utanför stan – åt det kan vi inget. En strejk är inte en omständighet som ”drabbar” oss utan att vi behöver bekymra oss vidare om varför det strejkas, även om det är så strejker ofta framställs i medier: att det strejkas blir intressantare än varför. Medierapporteringen förmedlar ofta en slentrianmässigt dramatisk bild av kaos och ekonomiska förluster, vilket får så gott som alla strejker att se ansvarslösa ut.

Det går inte att komma ifrån: en strejk blottlägger beroendeförhållanden och maktrelationer. För arbetande människor – anställda, men numera också olika typer av freelancers med flera – är strejker ett sätt att tillsammans visa sin handlingskraft i relation till arbetsköparen, att organisera sig i ett annars individualiserat arbetsliv.

En strejk är ett sätt att i offentligheten uppmärksamma olägenheter som råder i en viss bransch. I samband med poststrejken avslöjades en mängd slående detaljer om postsorterarnas och -utdelarnas vardag, för att inte tala om galna prioriteringar som Posti gör när de försöker driva kärnverksamheten på parlåga, samtidigt som man kastat sig in i hittills

gravt förlustbringande logistikverksamhet med motiveringen att Posti måste hitta nya marknader i och med att de traditionella krympt. Vad leder detta till för de som arbetar för bolaget? I TV-magasinet *MOT*² intervjuades tidningsutdelaren Ali, som berättade att han under en månad tjänar 700 euro, 8,90 i timmen. Han kan inte leva på sin lön. När ekonomichefen på Posti, Tom Jansson, får frågan om det inte är tänkt att man ska kunna leva på sin lön säger han (två gånger!): ”lönen är avtalsenlig, det är

något som görs upp mellan arbetsgivare och arbetstagare”. Med andra ord: en strejk gör oss uppmärksamma på arbetsförhållanden som annars sällan är allmänt kända. Anställda tvingas i en del fall under teckna avtal där de går med på att inte avslöja något som betraktas som känsligt av företaget, eller ombeds att inte uttala sig i offentligheten om arbetsplatsen ifråga. Det ligger, kort sagt, i arbetsköparens intresse att förhållandena inte är allmänt kända.

”Vanliga människor”

Det är inte orimligt att se en strejk som en inbjudan till solidaritet med dem som strejkar, i det här fallet anställda på posten som befarar att redan låga löner sänks drastiskt. Det finns andra förhållningssätt än att egoistiskt klaga på hur strejken drabbar just mig eller mitt företag den ena dagen eller veckan. Förstås uppstår svåra situationer under strejkläge, vilka kräver olika lösningar så att ingen ska fara illa. Inte tu tal om den saken.

Vem är egentligen den ”vanliga” människan som

2 YLE Teema 25.11.2019, redaktör Minna Knus-Galán. Tillgängligt på <https://areena.yle.fi/1-4530617>, tills vidare. Se även artikeln <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/11/25/mot-selvitti-epaonnistuneita-yrityskauppoja-ja-epareilua-hintakilpailua-nain/>

medierapporteringen frammanar? Den vanliga människan ifrågasätter inte nödvändigtvis strejkrätten när man börjar oroa sig för att julkortet inte hinner fram till moster Britt-Marie. Att vara en ”vanlig” människa har i vissa lägen inneburit att man bidragit med en slant till de strejkandes strejkkassa. Detta skedde under LKAB-strejken i Kiruna för 50 år sedan: arbetskonflikten pågick i 57 dagar, och allmänheten samlade in 6 miljoner kronor åt de strejkande gruvarbetarna. Strejken startades av ”vanliga” arbetare, underifrån, och motarbetades delvis både av facket och av olika vänsterpartier.

Dessutom: att vara en ”vanlig” människa idag innebär i hög grad att oroa sig för försämringar i arbetslivet. De flesta av oss har erfarenheter av uppsägningar, sämre villkor, lägre löner, snuttjobb, osäker framtid. Och för dem som åtnjuter fasta anställningar och trygga villkor – desto mera skäl att solidarisera sig just därför. Bilden av den vanliga människan som förskräckt följer med nyhetsrapporteringen om strejkaos är en ideologisk konstruktion som medierna gärna använder sig av.

Att beklaga sig över att poststrejken var kostsam och drabbade oskyldiga är dessutom skevt. Man inser inte på vilket sätt låga löner ”drabbar” de postanställda. En strejk pågår några dagar, medan de som arbetat på Posti vittnat om försämringar i arbetsvillkoren som pågått länge. Solidaritetsstrejker är just därför en viktig möjlighet att ta ställning och visa att vi *alla* berörs, eller borde göra det, av att människor får usel lön eller jobbar på arbetsplatser med dåliga villkor. Att inte låta sig beröras av det är en form av privilegium som väldigt få av oss ändå har. Få av oss skulle öppet tillkännage att det inte rör oss i ryggen om en tidningsutdelare tjänar 700 euro i månaden på sitt jobb. Samtidigt är föreställningen att vi alla är ett slags *ich ab*, och bör agera som självständiga företagare, ta risker och satsa, byta jobb när det ena inte är ”tillfredsställande”, starkt etablerad.

Att det finns politiska krafter som gärna under strejker fokuserar på trafikstörningar och näringslivets förlorade smulor, snarare än på dem som drabbas av dåliga villkor, står bortom tvivel. Det är i de här sammanhangen man tar till en (fix) idé om konkurrens. För att vara konkurrenskraftig behövs stor flexibilitet. Flexibiliteten måste också gälla avtal med facket (jämför idealet om lokala överens-

kommelser). Att en hel bransch strejkar framstår här som ett hån mot landets konkurrenskraft, det står pinsamt klart att landet befinner sig under de starka fackens toffel. För att göra oss mottagliga för konkurrensretoriken förses den med ett ”mänskligt” ansikte. Man inskräper att man ytterst sett månar om att ”behålla arbetsplatser”, det vill säga värnar om de vanliga finländarnas vanliga vardag. Månar man om den kan man inte hålla på och strejka hur som helst. Genom att göra arbetsplatserna konkurrenskraftiga kan de ju behållas! Inte svårare än så. Tanken bakom konkurrenskraftsavtalet (ni minns väl statsminister Sipiläs TV-tal till nationen?) var ju också att vi alla ”drabbas” när det gäller att hålla landet konkurrenskraftigt; då består solidariteten just i att *inte* protestera och ha sig. Alla sägs drabbas jämbördigt, man bär bördan tillsammans och arbetsplatser kan på så vis räddas. Kvinnor i offentlig sektor lär ha en annan bild av det hela. Likt många andra.

Politisering

Poststrejken utgjorde en hälsosam politisering av strejken. Med ”politisering” menar jag att strejken ses som en bredare angelägenhet, inte bara en uppgörelse mellan arbetsköparens organisation och arbetstagarens fack. Här sågs de postanställda i relation till andra i liknande position, och en allmän diskussion om avtalshopping och låglönejobb väcktes. De som motsatte sig solidaritetsstrejkerna med motiveringen att uppgörelsen ska ske mellan de två parterna utan yttre inblandning fick mothugg. Äntligen – frågor om arbete och rättvisa på agendan.

Samtidigt: minsta tendens till politisering av strejker har mötts av ramaskrin. Under poststrejken, men förvisso också tidigare, har röster höjts för att begränsa strejkrätten. I Sverige har en socialdemokratisk regering (!) satsat på att göra just detta. Fler krav än tidigare har införts på att en strejk ska vara laglig. Strejken måste syfta till att ingå kollektivavtal och kraven som ställs måste först föras fram under förhandlingar. Om arbetsgivaren redan har ett avtal med ett fack är möjligheterna att strejka begränsade. Den syndikalistiska tidningen *Arbetaren* var en av de få som uppmärksammade detta beslut

Stora och mindre fackföreningar demonstrerade tillsammans mot Sipilä-regeringens så kallade aktiveringsmodell för arbetslösa på Senatstorget i Helsingfors 2.2.2018. Foto TS

på bred front. Många har tolkat lagändringen så, att den kommer att göra så kallade gula fackföreningar (fack som styrs av arbetsgivaren) vanligare, och bland annat därigenom möjliggöra avtalsshopping.

”Politiska strejker” är förstås ett eget kapitel. En politisk strejk vänder sig till exempel mot ett beslut som det egna landets regering tagit. Under Sipiläs regering inleddes en kort politisk strejk som riktade sig mot aktiveringsmodellen. Hamnarna och kollektivtrafiken i hela landet påverkades. Lokaltrafiken i Helsingfors stannade av, och rubrikerna blev så klart stora just därför. Ledarskribenter (i bland annat *HBL*) var indignerade över att man kunde strejka mot ett beslut som hade tagits i korrekt demokratisk ordning. Samma förhållningssätt intogs också inom vissa fack – bland andra Akavas Sture Fjäder uttryckte sig mycket kritiskt om strejkens ”politiska slagsida”. Här fanns, än en gång, en ovilja att ens försöka förstå att strejker också kan vara politiska.

Det nordiska fackföreningsmaskineriet har förvisso under en längre tid kritiserats för att vara tung-

rott och apolitiskt, för att gynna redan privilegierade grupper med redan höga löner, medan de mest utsatta lämnas utanför den fackliga kampen. Detta är naturligtvis en annorlunda kritisk utgångspunkt än högertanken att facken snedvrider konkurrensen på arbetsmarknaden. De senaste årens strejker i Finland betraktas av högern som ett problem som måste åtgärdas så att inte konkurrenskraften blir lidande. Själv skulle jag säga att höstens strejker påminner en om att facklig organisering har en viktig roll att spela idag; postens strejk vittnade om kampvilja, solidaritet och en behövlig protest mot försök att så splitta mellan arbetarna. Det är inte strejkbenägenhet som är det stora problemet i Finland. Tvärtom. Problemen som man behöver komma åt är just sådana försämringar i arbetslivet som får människor att inse att en strejk ibland är den enda möjligheten.

(10.12.2019)

MIO LINDMAN